

№ 7

16 თებერვალი 1914 წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიური

და სალიბერატურო შურონალი

წელიწადი მისამე

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: 1. ფედერალიზმი. — ა — ისა. 2. სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა. — ს. დადიანისა. 3. მიწის საკითხი. — ტყვიასი. 4. ძღვეს. (მოთხ. გიუ-დე-მოხსსსსსს) თარგმანი — დ. ლეჟავა-სი. და ი. გრიშაშვილისა. 5. ზრესა. — ეკალისა. 6. ზოლიტუხნიკუმი და სოლო-დაკი. — თრითინისი. 7. უკანასკნელი ამბავი. 8. კიდეც ცოტა რამ ქართულ მეცნიერულ ტერმინოლოგიაზე. — ე. ალშობაიასი.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიბერატურო შურონალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	.	.	.	.	3 მან.
	6 თვით.	.	.	.	.	2 მან.
	3 თვით.	.	.	.	.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

ფედერალიზმი

ნათქვამია, ვაზი რომ დაავადმყოფდება ყველაზე დიდ მოსავალს მაშინ იძლევაო. ასევე ემართებათ ფედერალისტებს. ისინი სრულებით ანგარიშს არ უწევენ იმ კრიზისს, რომელშიაც იმყოფება მთელი მათი პარტია და დიდის ზეიმით აცხადებენ: „წმინდაა და მტკიცე ის დროშა, რომელიც ჩვენ ხელში ავიღეთ და რომელიც მხოლოდ ერთი გაუძღვება ქართველ ხალხს ალორძინებისა და განახლებისაკენ.“ ჩვენ ვეჭვობთ რომ ამ სიტყვებმა კვლავ ჩაჰპერონ სული დაავადმყოფებულ ორგანიზმს ამ პარტიისას. ეს ავადმყოფობა უფრო ძირითადია, ვიდრე ეს ზოგიერთებს ჰგონიათ; იგი უბრალო ან დროებითი მოვლენა არ არის. ფედერალისტებს უხაროდათ, როცა უკანასკნელ არჩევნებში მათმა კანდიდატმა გაიმარჯვა. მაგრამ ასეთი გამარჯვება პარტიის სიძლიერის მაჩვენებელი არ არის, როგორც პარტიის უძღურების მაჩვენებელი არ იქმნება ის გარემოება, თუ იგივე დეპუტატი მართლა შეუფერებელი გამოდგა მათთვის. თავიანთ სიხარულში ფედერალისტებს დაავიწყდათ, რომ ქუთაისის არჩევნებში მათ მხარს თავად აზნაურობა უჭერდა. სწორედ ისე, როგორც თბილისში თავად-აზნაურობის კანდიდატს ფედერალისტები უჭერდნენ მხარს. აგრედვე, როცა პარტიიდან ზომიერ ელემენტების გასვლაზე ლაპარაკობენ, მათ ავიწყდებათ ერთი ფრიად საყურადღებო გარემოება: ვილა დაარჩება პარტიაში? სოციალ-ფედერალისტურ პარტიის განწმენდა მის გაუქმებას ნიშნავს, რადგანაც არსებითად იგი ზომიერი პარტიაა. პროგრამა? იკითხავთ თქვენ, მათი პროგრამა რომ სოციალისტურია, უკიდურესი? დიახ, მაგრამ მარტო პროგრამა! სხვა დანარჩენში ისინი ზომიერები არიან. მათ პროგრამას სული არა აქვს, არა აქვს დამრჩამველი და გამწყობი სული, რომელიც ზრდის, ანვითარებს და აყალიბებს პარტიულ პიროვნებას. მათ ფილოსოფიაც კი არა აქვთ. მათ არა აქვთ დაახლოებით თუ გინდ ისეთი რამეც, რაც სოციალ-დემოკრატებისთვის მეცნიერული სოციალიზმია, ან რუს რევოლიუციონერებისთვის – თეორია პიროვნებისა, ამიტომ როგორც ხალხი აზრისა, ფილოსოფიისა ისინი „უნაფქვონი“ არიან. ისინი მუდამ სხვებისგან სესხულობენ ამ აზრს. სწორედ ამით აიხსნება, რომ მათ ფილოსოფიურ შემეცნებაში ყველა თეორიას ჰქონდა ადგილი, პროგრამაში კი სინდიკალიზმს, სოციალი-

ზაციას და ფედერალიზს. არჩილ ჯორჯაძე შემქმნელი პარტიისა უფრო მოაზროვნე იყო, ვიდრე პოლიტიკური მოღვაწე. მასში ქეშმარიტების სული იბრძოდა და ამ ქეშმარიტებას შორს მიჰყავდა იგი. იყო რა შეუდრეკელი მომხრე ეროვნებათა თავისუფლებისა და გამსჭვალული ამ მარტივი ქეშმარიტებით, მისთვის არა მარტივსა და დიდს საბუთებს ეძებდა და მან ეს საბუთი სოციალიზმში ნახა. ეროვნული თავისუფლება მისთვის ვარსკვლავი იყო, სოციალიზმი მზე, მაგრამ მისი შეცდომა ის იყო, რომ მზის შუქზედ სურდა ვარსკვლავის დანახვა. და მას დაემართა ის, რაც უნდა დამართოდა ყველას: მზის დროს ვარსკვლავს ვეღარ ხედავდა და ვარსკვლავის დროს მზესა. მის მსოფლმხედველობას ნაციონალიზმი და სოციალიზმი შეადგენდა, რომლებიც ერთმანეთს ეწინააღმდეგებოდნენ და რომ ერთმანეთში როგორმე მოეთავსებინა, შეჰქმნა რაღაც მესამე—ფედერალიზმი.

შესაძლებელია განა პარტიას, რომელიც ეროვნულ უფლებათათვის ბრძოლას აპირობდა, სარჩულად პოლიტიკური ფედერალიზმი დასდებოდა? ჩვენ ვფიქრობთ რომ არა. ფედერალიზმით არჩილ ჯორჯაძემ მხოლოდ თავისი ძიება დაავიგრგინა, მან ავანსი გაიღო მომავლისთვის და ამით დროებით გადაანარჩუნა თავისი თეორია დაღუპვას, მაგრამ მას არ უფიქრნია იმაზედ, რომ ასეთი რამ თავისთავად მხოლოდ nonsens-ია. რა არის ფედერალიზმი არსებითად? თავი დავენებოთ ყველა იმას რის თქმაც შეიძლება ამაზედ. ესთქვათ მხოლოდ ის, რაც უფრო ახასიათებს მას. ფედერაცია კავშირია თანასწორ უფლებიან ერთა, ორგანიზაციათა, ერთეულთა. მას სხვა შინაარსი არა აქვს, მაგრამ ეს კიდევ ცოტაა. მოკლებული შინაარსს, იგი არც ფორმაა მართვამეგობისა, სახელმწიფოსი, კონსტიტუციისა, იგი მხოლოდ კომბინაციაა. და განა შესაძლებელია პარტიულ პროგრამას, ან, რაც უფრო უკეთესია, ეროვნულ პროგრამას სარჩულად კომბინაცია დაედოს? ფედერალისტების პროგრამას კი სწორედ მარტო კომბინაცია უდევს სარჩულად.

ფედერალისტების პროგრამაში ფედერალიზმი არ არის შორეული რამ მოთხოვნილება. იგი ისეთივე მინიმუმია პროგრამისა, როგორც დემოკრატიული რესპუბლიკა, რომელიც შეიძლება ბურჟუაზიულ და სახელმწიფო პირობებშიაც განხორციელდეს. ფედერატიული კავშირი რუსეთში მოსახლე ერებისა აი მიზანის აზოგადოთ რუსულის ფედერალიზმისა. მაგრამ ეს უკანასკნელი დიდ ეჭვებს ჰბა-

დებს. გვეგონია, რომ რუსეთში ფედერალისტები არ არიან და ეს არც გასაკვირველია. რუსეთში ერები ისეთ პოლიტიკურ პირობებში სცხოვრობენ, რომ ფსიხოლოგიურად წარმოუდგენელია, რომ მათ ერთსა და იმავე დროს რუსულ მონობიდან განთავისუფლების სურვილიც ჰქონდეთ და კვლავ შეკავშირებისაც. ბოლოს არც ის არის გამოკვლევული, რამდენად იქნება სსსრ-გებლო ამა თუ იმ ერისთვის ეს კავშირი. მაგალითად რუსეთის კავშირი საქართველოსთან ფედერაცია კი არა mesalliance იქნება, აგრედვე საქართველოს კავშირი რუსეთთან არავითარ პოლიტიკურ სარგებლიანობაზედ არ იქმნება დამყარებული, რადგანაც, განა, რა ხელსაყრელია პატარა საქართველოსთვის დიდი რუსეთის სახელმწიფო პოლიტიკაში ჩაბმა. ევროპის პატარა სახელმწიფოთა ცხოვრება გვიმტკიცებს, როგორ შორსა სდგანან ისინი დიდ სახელმწიფოთა პოლიტიკისაგან.

რამდენადაც სავსეა ფედერალისტების პროგრამა ამგვარ კომბინაციებით მომავლის შესახებ, იმდენად ნაკლებ წარმოდგენას იძლევა იგი თვით ავტონომიის შესახებ. მათი ავტონომია არ არის თვით არსი რამ, იგი მოკლებულია ყოველსავე საშუალებას სახელმწიფოებრივ განვითარებისას, რადგანაც წინ მას ფედერაცია უდგია და არსად არ უშვებს. ამრიგად იგი ქართველ ერის სრულ პოლიტიკურ იდეალს არ გამოხატავს და უვარგისობა პროგრამისა, რომელზედაც ამას წინად ვსწერდით. სწორედ აქ არის.

ა — ი.

სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა

საკითხი სომეხ-ქართველთა ურთიერთობისა ისეთივე ძველია, როგორც თვით ისტორია ამ ორი ერისა და, წინ იცის, ეგებ იმ დროშიაც ჰქონდეს ფესვები, როდესაც მათი წინაპრები ეფრატის და ტიგროსის მიდამოებში და არარატის მთავრებილებში მომთაბარობდნენ. ისტორიულმა ბედმა თუ უბედობამ ეს ორი ერთი უძველეს დროიდანვე მეზობლად დააბანაკა და მათი ინტერესები ერთმანეთში გადახლართა. იქ, სადღაც საუკუნეთა წიაღში, როდესაც ეგვიპტეს დამარცხების შემდეგ, საკაცობრიო

ასპარეზზე ძლიევამოსილმა ასურეთმა შემოდგა ფეხი, მის გამკვლავებას მხოლოდ ის ძლიერი და მრავალრიცხოვანი ერი თუ იკისრებდა, რომელსაც ეჭირა ფართო ტერიტორია ორ მდინარეთა მიდამოებში და რომელიც შესდგებოდა ერთი ტომის ხალხთაგან: ქალდეველთა, ხეთელთა, ალაროდელთა, თუბალთა და სხვა და სხვათაგან, რომელთაც მეცნიერება ქართველთა უძველეს წინაპრებადა სთვლის. უკვე მოღლილი იყო ეს ერთი ძლიერ მეზობლებთან ომებით, ვეღარ გაუძლო ამ ახალ ძალასაც და ძველ ქვეყანაში, ძველი კულტურის ჰეგემონია ასურეთს დაუთმო. ამ დაღლილობის დროს მოაწვა მეორე მხრით კიდევ, ასე მეშვიდე საუკუნეში ქრისტეს წინად, ფრიგიიდან გადმოსული ახალი ხალხი, სომხობა, და სწორედ ის ადგილები დაიჭირა, რომელიც იმ ერს ეჭირა. დაირღვა ქართველ წინაპართა მთლიანობა და ახალი ადგილების საქებრად დაიძრა. ორი გზით შემოვიდა ქართველობა მის უკანასკნელ სამშობლოში და ეს ორ ზღვათა შუა მდებარე პატარა ქვეყანა დაიჭირა და აღიარა იგი, ვინ იცის, უკანასკნელ სამშობლოდ, მაგრამ სომხებსაც აწვებოდნენ სხვა ხალხნი, ისინიც აძულეს გამოევიდოთ თითქმის ის გზები, რომელზედაც მის წინ ქართველობა მიდიოდა და მათი სამშობლოს უკანასკნელ განადგურების შემდეგ ხომ შეუჩერებლივ ისინიც აქ იხიზნებიან. ბევრჯერ ეხსომება ქართველობას სომხის ერთი მტრის ბანაკში, მაგრამ მიმხდომი კი ქართველი არასოდეს არა ყოფილა.

იქ, ისტორიის სიღრმეში, იმ ეპოქაში, რომლის შესახებაც უფრო თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ერთი მთლიანი ერთეული იყო, ეროვნული ცხოვრება არ იყო იმდენად განვითარებული, რომ დაყოფილიყო იგი ჯგუფებად, წოდებებად, კლასებად... რა თქმა უნდა ეს დაყოფვა მაშინაც არსებობდა, მაგრამ ბრძოლა არ იყო მათ შუა, რადგანაც ამისთვის, საჭირო იყო შეგნება ამ დაყოფისა (იხ. ამის შესახებ მშვენიერი გვერდი ოტტო ბაუერის „НАЦИОН. ВОПРОСЪ И СОЦ.-ДЕМОКР.“ გვ. 181—182.) იგი ერთი ოჯახი იყო და ერთგულად იცავდა მის კერას, ერთნაირი ინტერესები ჰქონდა და ერთი მტერი ჰყავდა. ასეთი შემადგენელობისა იყო ეს ორი ერთი და, თუ ისინი ერთმანეთს დაეჯახებოდნენ, ერთმანეთს დაეჯახებოდა სწორედ „ორი ერთი“, როგორც ასეთი, რამდენადაც შეიძლება მაშინდელ ტომებს ერთი უწოდოთ.

მაგრამ ასე თუ ისე, იმ დროინდელ ეპოქაზე თუ ითქმის ესა, თანამედროვე ეპოქაში საქმე რთულდება, რადგანაც თვით მცნება ხალხი, ერი, ეროვნება შეიცვალა. ერი იმგვარადვე ერთს მთელს სხეულს არ წარმოადგენს, რადგანაც თვით მის ფარგლებში არსებობს ინტერესთა სხვა და სხვაობა, მრავალი სხვა და სხვა ჯგუფი ებრძვის ერთმანეთს და ეცილება პირველობას.

მაშინ, როდესაც ისახებოდა და თანდათან ძლიერდებოდა ფეოდალიზმი-პატრონ-ყმობა და შემდეგში კი ბატონ-ყმური ურთიერთობა, სომხეთი უკვე აღარ არსებობდა, სომხის ერმა უკვე დაჰკარგა სამშობლო მიწა-წყალი და გაბოგანოვდა. ცხოვრება რამდენჯერმე გადმობრუნდა, რამდენჯერმე შეიცვალა საზოგადოებრივი სტრუქტურა, ერა ნატურალური წარმოებისა სხვა და სხვა ქვეყანაში, სხვა და სხვა დროს გამოსცვალა კაპიტალისტურმა წესწყობილებამ და ფეოდალის ადგილი ბურჟუამ დაიკირა. თუ უწინ მიწა შეადგენდა სიმდიდრისა და ცხოვრების წყაროს, ახლა მშობრავი კაპიტალი გამოვიდა ასპარეზზე. ცხოვრების ბატონი ახლა ის ჯგუფი, ის კლასი შეიქმნა, ვის ხელშია ეს კაპიტალი იყო. სომხის ერმა, რადგანაც მოკლებული იყო თავის საკუთარ მიწა-წყალს, როგორც ებრაელებმა, ვერ შექმნა, ვერ შეადგინა ფეოდალობა და აქა-იქ ებრაელებით გაფანტული სომხის ერი იძულებული გახდა აღებ-მიცემობისათვის მიეყო ხელი. სომხის ერი, სომხის ერის ის ნაწილი, რომელიც საქართველოს ნიადაგზე გამოცხადდა, მდგომარეობამ აიძულა ეკონომიურ ურთიერთობაში შუამავალის როლი ეკისრა, რადგანაც ეს როლი ვისმე ხომ უნდა ჰქონოდა, რადგანაც ეს ელემენტი დროის მოთხოვნილება იყო და სხვას კი ამისთვის არავის ეცალა (ერეკლე მეფემ მაგალითად, თითონ გადმოასახლა თბილისში მრავალი სომხობა, რომ ვაჭრობისათვის ხელი მიეყოთ) ქართველებს ჰქონდათ თავისი სახელმწიფო, თავისი მიწა-წყალი; ერთი წოდება სახელმწიფოს გამაგრებას უნდებოდა, მეორე კიდევ მიწას დასცქეროდა და მთელს ერს თავისი შრომით ჰკვებავდა. მეჩვიდმეტე, მეთვრამეტე საუკუნოებში სომხობა საქართველოში ძლიერ ცოტა იყო და არც სიმდიდრე ჰქონდა ჯერ კიდევ შექმნილი, მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნიდან, როდესაც საქართველოს პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას ბოლო ედებოდა, როდესაც ფეოდალიზმს ეკონომიური ნიადაგიც გამოეცალა და უსაქმოდ დარჩა მთელი წოდება,

ცხოვრება კი უკვე გარკვეულად შესდგა კაპიტალისტურ ნიადაგზე, აი მაშინ ამ უცხო ერის ელემენტს, რომელმაც უკვე მევახშეობით შეაგროვა ცოტადენი თანხა, მიეცა თავისი განსაკუთრებული დანიშნულება. სომხის ერმა იკისრა საქართველოში ამ მესამე წოდების როლი. სომხის ერმა იმიტომ ვამბობთ, რომ როდესაც სომხეთი დაეცა და ერი მთელს ქვეყანაზე გაიფანტა, მაშინ ერი არ იყო ავრე რიგად განთვითებული; ეს უბედურება მარტო ერთს რომელიმე წოდებას, ან კლასს კი არ დაატყდა, არამედ სამშობლოს განადგურება ერთნაირს ვაებით მოედო მთელს ერს. სომხის ერის ერთი ნაწილი (განურსჩველად წოდებისა, კლასებისა) თანდათან შემოიხიზნა საქართველოში, ჩვენი სახელმწიფოს მფარველობის ქვეშ დაისვენა, და გულუხვმა საქართველომაც თავისი მოწყალეობის კალთა გადააბერტყა.

საქართველოში შემოქრილობა სომხობამ არ ინდობა, და არც შეეძლო, ამ ორ ბანაკში (მიწის მფლობელთა და მიწის მომქმედთა) შესვლა და, რადგანაც ნიადაგი მზად იყო ვაჭრობისათვის, ამას მოჰკიდა ხელი. ეს თითქმის საზოგადოებრივი კანონია, რომ აღრე თუ გვიან, ეს მესამე ელემენტი უნდა გამოიყოს ერში, მაგრამ აქ ახალი ის იყო, რომ ეს ელემენტი უცხო ერმა მოგვცა. რა თქმა უნდა, რომელიმე წოდების კეთილდღეობა და სიმდიდრე ვერაფერი სანუგეშოა მთელი ეროვნებისათვის, მაგრამ ეროვნული ბურჟუაზია, ეროვნული კაპიტალი, ეროვნული მრეწველობა, ასე თუ ისე, აფართოებს საერთო კეთილდღეობის მასშტაბს; მაგრამ როდესაც ეს ძლიერი ნაწილი ერის ეროვნულ სხეულზე საზრდოობს და თითონ კი თავის მხრით არაფერს სამაგიეროს არ აძლევს, მაშინ იგი ერისათვის დიდად მავნებელია, რადგან ნაყოფიერ ეროვნულ ნიადაგს გამოჰფიტავს დი სისხლიდან დასცლის. სომხის ერის ის ნაწილი, რომელიც შემოიფარგლა საქართველოს ნიადაგზე, არა ბუნებრივად, არამედ ისტორიული პერტურბაციის წყალობით, უნებურად და მოულოდნელად, უეჭველია, ვერ გახდებოდა საქართველოს შემადგენელ ნაწილად, მისთვის სასარგებლო და აუცილებელ ელემენტად. საქართველოში გადმოცვივნილი სომხობა ვერ იზრუნებდა მისთვის, რადგანაც ეს მისი არ იყო. იგი ან უნდა გათქვეფილიყო ქართველობაში, ან უნდა ეძებნა ახალი სამშობლო. პირველი არ მოხდა, რადგანაც სომხის ერი უნდა ვიფიქროთ საკმაოდ კულტურული იყო, რომ თავისი ეროვნული სახე შეენარჩუნებინა, მა-

შასადამე იმ თავიდანვე დაუპირდაპირდა **სომეხთა** ინტერესები **ქართველთა** ინტერესებს, რადგანაც რასაც ისინი შეიძენდნენ, მიწას თუ სხვა სიმილდრეს, როგორც **სომეხნი**, უნდა გამოსცლოდა **ქართველებს**. ერთის შემატება—მეორესი დაკლება იყო, ერთის გამდიდრება—მეორეს გაღატაკებას მოასწავებდა. ამ ნიადაგზე ერთმანეთს დაუპირდაპირდა ეს ორი ელემენტი და სომეხებს აუცილებლად უხდებოდა და უხდება ორგვარი ბრძოლა: იგი იბრძვის, როგორც **ბურჟუაზია საერთოდ და ამავე დროს, როგორც უცხო ერის წარმომადგენელი, უცხო ერის ბანაკში**. ამიტომ ქართველობას უხდება ბრძოლა სომეხებთან როგორც უცხო ელემენტთან, საკუთარ ტერიტორიაზე.

ქართული ფეოდალობა ინგრეოდა, ქართველი ფეოდალი, გულგრილად ელეოდა თავის მამა-პაპეულ სიმილდრეს, იგი იმ ელემენტის ხელში გადადიოდა, რომელსაც მშობრავი კაპიტალი ჰქონდა და ასეთი ხომ სომეხები იყვნენ. ამ ორ წოდების შორის სრულიადაც არ არსებობდა წინააღმდეგობა, პირიქით, **ქართველი მემამულე მოწადინებული იყო მიწა, რომელიც მეტ ბარგად მიაჩნდა—გაეყიდა, სომეხობა კი უიღბლობდა და აქ ხელი ხელს ჰბანდა**. მეორე მხრით კი ეს მიწა ესაქიროებოდა ქართველ მიწის მუშას, ქართველ გლეხს და მას კი ხელიდან ეცლებოდა, **ასე რომ აქაც ქართველი გლეხობა, ქართველი დემოკრატი იღვა სომეხის ბურჟუაზიის წინააღმდეგ**.

ვიღებთ რა მხედველობაში იმ მოსახრებას, რომ თავდაპირველად საქართველოს ტერიტორიაზე შემოხიზნული სომეხობა არ იყო სოციალურად დანაწილებული სხვა და სხვა ჯგუფებად, წოდებებად, კლასებად, რადგანაც მთელი სომეხობა ერთ ტაფაზე იწოდა, ერთი უბედურება ეუფლებოდა; რომ ეს უცხო ელემენტი შედგა ბურჟუაზიულ ნიადაგზე და დაუპირდაპირდა ქართველთა ინტერესებს საერთოდ, რომ ისინი უნდა გამოკვებულიყვნენ ქართველ ეროვნების სხეულზე და სამაგიეროს კი ვერაფერს მისცემდნენ და სხ., ჩვენ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ იმ თავითვე სწორედ **სომეხის ერი** დაუპირდაპირდა **ქართველ ერს**.

გავიდა დრო და ყამი და, თუ თავდაპირველად შემოსულმა სომეხობამ ერთიანად ბურჟუაზიის, ანუ უკეთ რომა ვსთქვათ, ვაჭრის როლი იკისრა, შემდეგში საქართველოს ტერიტორიაზე მოხდა ამ სომეხობაშივე დიფერენციაცია, რადგანაც თანდათან ემატებოდა სომეხობას ახალი ელემენტები, და უკა-

ნასკნელ 40—50 წლის განმავლობაში თანდათან ძლიერდება ოსმალეთიდან გაძვალ-ტყავებულ სომეხის გლეხობის ტალღა. რა ინტერესები ჰქონდა და აქვს ამ გლეხობას?

ს. დადიანი.

მიწის საკითხი *)

გვეტყვიან: ევროპაში, სადაც დიდი სამრეწველო ცენტრებია, ჰირნახულის ფასი ძლიერ გაიზარდა, საქარხნო ნაწარმოების ფასმა კი მოიკლო; მაშასადამე, მეურნეობა უკეთეს პირობაშია, ვიდრე მრეწველობაო.

თუ ღრმად არ ჩაუყვირდი ამ მოვლენას, მართლაც ასე იფიქრებ, მაგრამ მკირეოდენი დაკვირვება კმარა, რომ გაფანტოს ეს მოჩვენება. საქარხნო ნაწარმოები, მართალია შედარებით ძლიერ გაიზარდა, მაგრამ სამაგიეროდ საქარხნო კაპიტალის შემოტრიალება უფრო ჩქარა ხდება, მაშასადამე, მისგან თავნისა და სარგებლის ამოგება უფრო მოკლე დროს განმავლობაშია შესაძლებელი, ვიდრე სამეურნეო თანხისაგან. მეურნეობა დამოკიდებულია ამინდზე. პურს, ღვინოსა და სხ., რაც უნდა ეცადო, განსაზღვრულ დროზე ადრე ვერ მოიყვან. მაშასადამე, აქ კაპიტალი მთელი წლის განმავლობაშია გაჩერებული, წელიწადში მარტო ერთხელ თუ შემოტრიალდება და ამიტომ სამეურნეო ნაწარმოები შედარებით ძვირად უნდა გაიყიდოს, რომ გაუთანასწორდეს წლიური მოგების მხრით საქარხნო კაპიტალს.

ამგვარად, სამეურნეო ნაწარმოების გაძვირება მხოლოდ იმას უნდა მივაწეროთ, რომ კაპიტალი დიდხანს არის აქ გაჩერებული უსარგებლოდ, საქარხნო წარმოებაში კი კაპიტალის ერთი ნაწილი წლის განმავლობაში რამდენჯერმე შემოტრიალდება.

მაშასადამე, სამეურნეო ნაწარმოების სიძვირე და საქარხნო ნაწარმოების სიიაფე—უბრალო ტენიკური განსხვავების შედეგია.

და აღარც ერთ მეურნეს აღარა აქვს ახლა იმედი და ღონე, რომ სამეურნეო კაპიტალისაგან იმაზე მეტი ამოიგოს, რამდენის ამოგებაც შეუძლია კაპიტალისტს საქარხნო კაპიტალისაგან.

დიად! კაი ხანია, უპირატესობა რომ დაჰკარგა

*) იხ. „კლდე“ № 6.

სამეურნეო კაპიტალიზმს, და მიწა ზედმეტ მოგებას, რენტას აღარ იძლევა.

გამონაკლისს შეადგენენ მხოლოდ ქალაქის მამულები, რომელთა დანიშნულება სულ სხვაა, ვიდრე მეურნეობა.

გავიგორებ: თანამედროვე აღებ-მიცემობამ, მიმოსვლის გაადვილებამ, მოსპო რენტა. და მამულის პატრონს არავითარი უპირატესობა არა აქვს მექარხნეზე. პირიქით, მექარხნის მდგომარეობა ბევრი მხრით უკეთესია.

და, თუ მემამულეს ზედმეტი გადასახადი დავადევით, მაშინ ხომ მექარხნის მდგომარეობა კიდევ უკეთესი იქნება და მეურნე მოერიდება მამულში კაპიტალის ჩაყრას. ამას კი მეურნეობის დაქვეითება მოჰყვება შედეგად.

ამგვარად, სოციალ-დემოკრატიის მუნიციპალიზაცია, რომელიც ზედმეტ გადასახადს ადებს მემამულეებს, მოასწავებს მეურნეობის ჩამორჩენასა და, მაშასადამე, მთელი საზოგადოების უკან დახევას, რადგან საზოგადოების კეთილდღეობა განიზომება, ბოლოს და ბოლოს, სამეურნეო ქირანახულის რაოდენობით.

და სწორედ საკვირველი და გაუგებარია, რატომ იმეტებენ სოციალ-დემოკრატები მეურნეებს, როგორც ბუშებს ან გერებს, და რატომ ანიჭებენ მექარხნეებს უპირატესობას?!

შეიძლება გვითხრან კიდევ: რადგანაც კაპიტალისტებს პროგრესიულ გადასახადს დაადებენ შემოსავლის კვალობაზე, ეს გადასახადი გაათანაფორებს კაპიტალისტსა და მეურნესაო. მაგრამ არა! მემამულეს ვერ იჯარას გადაახდევინებენ და მერე კიდევ პროგრესიულ გადასახადს მისი წმინდა მოგების შესაფერად. მაშასადამე, უპირატესობა ისევ მექარხნეებს ექნებათ.

იგივე შეგვიძლია ვსთქვათ მიწის ნაციონალიზაციის შესახებ, რომელსაც იცავს სოციალ-დემოკრატიის ერთი დიდი ჯგუფის ბელადი ლენინი. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ მემამულემ სახელმწიფოს უნდა აძლიოს იჯარა (რენტა) და არა ერობას, ან მუნიციპალიტეტს. მაგრამ მაშინ ხომ ბიუროკრატიული სოციალიზმი გამეფდება და გზა შეეკვრის კერძო ინიციატივას, რომელიც ჰქმნის პროგრესს.

აქედან ის დასკვნა შეიძლება გამოვიყვანოთ, რომ უპირატესობა უნდა დაეთმოს კერძო საკუთრებას, რომელიც მწარმოებელს ხალისსა და ინიციატივისა და შრომა შემოქმედების უნარს ანიჭებს.

მაგრამ საკუთრებაც არის და საკუთრებაც. ძველი რომაელი დემოკრატები იბრძოდნენ, რომ გამრავლებინათ წვრილი მემამულენი, რომელნიც თავისი ხელით მუშაობდნენ, და შეემცირებინათ დიდ მემამულეთა რიცხვი. გრაცხებისა და მათ მიმდევართა პოლიტიკის დედა აზრი ეს იყო. მაგრამ მათმა ცდამ ფუჭად ჩაიარა და ბუნებრივი სოციალური პროცესი საშუალო მემამულეთა გაბოვანოვებით დაბოლოვდა.

ამ მოვლენას ხელი შეუწყო ერთი მხრით ომიანობამ, მეორე მხრით მონათ მფლობელობამ.

იტალიაში რომ ძველად შინაური ომი იყო, ე. ი. იტალიელები რომ აუჯანყდნენ რომაელებს თანასწორ უფლებათა მოსაპოვებლად, ეს ომი დასრულდა არისტოკრატიის მეთაურის სულლას სრული გამარჯვებით (პირველ საუკუნეში ქრ. წ.) და ამ გამარჯვების შემდეგი ის იყო, რომ, თუმცა თანასწორი პოლიტიკური უფლებანი მიანიჭეს იტალიის ბევრ თემებსა და ქალაქებს, მაგრამ ბევრი თემი და ქალაქი, რომელიც უფრო დემნაშავე იყო, აპყარეს და აყრილთა მიწები საჯაროდ გაყიდეს.

იგივე სმსჯელი მიაყენეს რომაელ დემოკრატებსაც. ზოგი სიკვდილით დასაჯეს, ზოგი გააძევეს, მათი მიწები კი საჯაროდ გაჰყიდეს.

ამგვარად გაჩნდა დიდი მამულები, ლათიფუნდიები. და იმავე დროს გამრავლდა პროლეტარიატი.

ამის გარდა, რომაელი მდიდარი არისტოკრატები და კაპიტალისტები, რომელნიც მონებს ამუშავებდნენ, ძალით სტაცებდნენ ხელიდან მამულს მეზობლებს, მათ შორის უთანასწორობა იყო. დაუმატეთ ამას კიდევ ის, რომ სასტიკად სჯიდნენ მოვალეს, რომელიც დროზე ვერ გადაიხდიდა სესხს. (იხ. ამის შესახებ „მომზენის“ „რომის ისტორია“).

მაშასადამე, პროლეტარიატი რომში დაიბადა არა მარტო მშვიდობიანი ეკონომიური განვითარებისაგან, არამედ ძალმომრეობისაგანაც.

წაიკითხეთ კარლ მარქსის პირველი ტომის ბოლო და დარწმუნდებით, რომ იმგვარავე მიზეზებმა წარმოშვეს ინგლისის პროლეტარიატიც.

და თვით ევროპაში, რუსეთსა და სხვაგან პროლეტარიატის წარმოშობის ესეთი მთავარი მიზეზთაგანი ის იყო, რომ გლეხები თითქმის უმიწოდ განათავისუფლეს.

მაშასადამე, აქაც ძალმომრეობა დაედო საფუძვლად გლეხთა გაპროლეტარებას.

მაგრამ ამავე დროს ცხადია, პროლეტარიატი

არ იქნებოდა, რომ სხვა ეკონომიურ მიზეზებსაც ხელი არ შეეწყობოთ გლეხთა გაპროლეტარიზაციისთვის. რომში მიტომ მოიყარა თავი პროლეტარიატმა, რომ მშვიერი ხალხი ლუკმა პურს შოულობდა ძველი ქვეყნის ამ უდიდეს ცენტრში. ინგლისში მიტომ აივსა ქალაქები პროლეტარიატით, რომ სამუშაო იშოვა ქარხნებში. იგივე ითქმის სხვა ქვეყნებზედაც.

საქართველოში კი, რადგანაც ქარხანა ცოტაა, პროლეტარიატიც მცირეა.

მაგრამ პროლეტარიატი რომ გამრავლდა, ევროპაში ეს უბედურება კი არა, ბედნიერება იყო კაცობრიობისათვის, რადგან ამ კლასმა „ოლიტიკური ძალა შექმნა ქალაქებსა და ხელი შეუწყო დემოკრატიული წესწყობილების დამყარებას. პროლეტარიატი რომ არ ყოფილიყო, დღეს კაცობრიობა მოკლებული იქნებოდა სამოქალაქო თავისუფლებას და ისევ ფეოდალიზმში იქნებოდა გაიფეხებული. პროლეტარიატი, დიდ ცენტრში თავმოყრილი, დიდ სამხედროსა და პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენდა. სოფლები კი ძლიერ დაქვეითებული და ჩამორჩენილი იყვნენ და ძნელი იყო მათი შეერთება ფეოდალთა წინააღმდეგ. ამიტომ გლეხთა მოძრაობანი საშუალო საუკუნეთა მეორე ნახევარში ყველგან სასტიკად დამარცხდნენ. მხოლოდ შვეიცარიაში გაიმარჯვეს გლეხებმა, მაგრამ იქაც არ იყო თანასწორობა ერთი ქვეყანა ბატონობდა მეორეს და ამ უთანასწორობამ თავისი მხრით ოლიგარხიის ბატონობა დაჰბადა. შვეიცარიის თანამედროვე დემოკრატიული წესწყობილება კი ახალი დროის ნაყოფია.

მაგრამ მონობა ომის შედეგია, და იქ, სადაც ხმალი ქარქაშში ჩაგებული აქვს ხალხს, დემოკრატია იმარჯვებს. ამ მხითვე გლეხი იგივეა, რაც პროლეტარი.

და განა მართო გლეხს ხელა წილად მონობა? მეჩვიდმეტე საუკუნეში აბსოლიუტიზმმა მდიდარი ბურჟუაზიაც კი დაიმორჩილა, გახადა მონად. რა იყო ამის მიზეზი? ის, რომ თვით მრეწველობის განვითარებამ და იარაღის გაუმჯობესებამ შექმნა დაქირავებული ჯარები, რომელთა საშუალებითაც ბიუროკრატია ბოლო მოუღო ფეოდალიზმს.

კერძოდ გერმანიაში კიდევ უარესად იყო საქმე. ოცდაათი წლის სარწმუნოებრივმა ომმა, რომელიც დაბოლოვდა ვესტფალის შერიგებით (1648 წ.), მთლად გაანადგურა სოფლებიც და ქალაქებიც. გერმანიაში სამჯერ ნაკლები იყო მცხოვრებთა რიცხვი 1648 წელს, ვიდრე 1618 წ. განზის

თავისუფალმა ქალაქებმა, აგრედვე საიმპერიო თავისუფალი ქალაქების მთელმა რიგმა—დაჰკარგა თავისუფლება. სამოქალაქო თვითმართველობის ადგილი დაიჭირა ბიუროკრატის ბატონობამ, და იმავე დროს თავისუფალი გლეხებიც ყმებად შეიქმნენ. ერთი სიტყვით, ქალაქი და სოფელი, ბურჟუა და გლეხი, ყველა მონობაში ჩავარდა, და რამდენიმე ასი მთავარი, მათი ნათესავები, მხლებლები და აფიცრები გაბატონდნენ დაქირავებული ჯარების წყალობით.

დიად! ისტორია ცხადად მოწმობს, რომ ომი-ანობა შეიქმნა მონობას. (იხ. ამის შესახებ „მსოფლიოს ისტორია“ „პფლუგ-გარტუნგისა“).

განვიმეორებ; გლეხი თუ ყმა იყო, გლეხისავე ბრალი კი არ არის, არამედ ეს სამხედრო მდგომარეობას, სხვა და სხვა ერის დამოკიდებულებასა და საერთო ეკონომიურ მდგომარეობას, მიეწერება.

ამასვე ამტკიცებს მეორე დიდი ისტორიული ფაქტი. ჩრდილო-ამერიკის შეერთებული შტატები განთავისთფლდნენ ინგლისისაგან 1782 წ. 17 ენკენისთვის. 1787 წ. კონვენტმა დაადსტურა აწ არსებული კონსტიტუცია ჩრდილო-ამერიკის ფედერატიული რესპუბლიკისა, და ის დემოკრატიული პრინციპი, რომელიც დაედო საფუძვლად ამ კონსტიტუციას, იყო მიზეზი რესპუბლიკის გაძლიერებისა და წარმატებისა.

როგორი იყო ეს პრინციპი? იგი შეიცავდა ორს კონსტიტუციურ პირობას: თვითეული შტატის ავტონომიას, ე. ი. შინაური კანონმდებლობისა და აღმინისტრაციის დამოუკიდებლობასა, და იმავე დროს კავშირს, შეერთებას საზოგადო, საერთო, ყველა შტატისათვის სავალდებულო კანონმდებლობისა და აღმინისტრაციული მართვა-გამგეობის საშუალებით.

16 მკათათვეს 1788 წელს კონფედერაციამ გამოსცა შესანიშნავი კანონი, რომელსაც ეწოდება „ორდონანსი ოხაიოს შესახებ“. ამ ორდონანსით, თვითეული ახალშენი, რომელიც შესდგებოდა 5,000 მცხოვრებისაგან, თითქმის ავტონომიური იყო და, როდესაც მცხოვრებთა რიცხვი 6,000-მდე აღიოდა, ახალშენს სრული ავტონომია ეძლეოდა და ნება ჰქონდა შეედგინა კონსტიტუცია და შესულიყო კავშირში, როგორც თანასწორი წევრი. კონსტიტუციით კი აუცილებლად აკრძალული უნდა ყოფილიყო მონობა და აღსარებული სარწმუნოების თავისუფლება.

ეს ორდონანსი სრულიად ეწინააღმდეგებოდა

მეთვრამეტე საუკუნის საახალშენო სისტემას, რომელსაც საფუძვლად ჰქონდა ცენტრის უპირატესობა და ბიუროკრატიული მართვა-გამგეობა.

ამ კანონის წყალობით ჩრდილოეთის შტატებმა ძლიერ მიიზიდეს მოახალშენენი (სამხრეთის შტატებში მონობა არ იყო აკრძალული, ამიტომ სამხრეთი ყოველი მხრით ჩამორჩა ჩრდილოეთს). მცხოვრებთა რიცხვი გასაოცარი სისწრაფით გაიზარდა და მიწის მუშაობა, ვაჭრობა და მრეწველობა ძლიერ განვითარდა.

ამ ომში, რომელიც მოხდა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის შტატებს შორის მონათა განთავისუფლებისათვის (1851—1895), ჩრდილოეთს იქაური წვრილი მემამულეების, ანუ მიწის მუშების, წყალობით დარჩათ გამარჯვება.

და ეს დიდი ფაქტი ცხადათ მოწმობს, რომ გლეხი ყოველთვის კონსერვატორი და რეაქციონერი არ არის, ყოველთვის უკან არ ატრიალებს ისტორიის ბორბალს, როგორც ფიქრობდნენ და ფიქრობენ დღემდის სოციალ-დემოკრატები.

და მონათა განთავისუფლების გარდა, კიდევ ბევრი სხვა დიდი ღვაწლიც მიუძღვით ამერიკის წვრილ მემამულე—მიწის მუშებს.

მაშასადამე, როდესაც პირობანი ხელს უწყობენ, გლეხები წინ მიდიან და არა უკან, და ჩრდილო-ამერიკის რესპუბლიკა სავსებით დემოკრატიულია, თუმცა იქ 1900 წელს ქალაქებში მხოლოდ 31,1%-ი სცხოვრობდა, და მცხოვრებთა ორი წილი სოფლელი მიწის მუშებისაგან შესდგებოდა. ცხადია, მიწის მუშათა რიცხვი რომ ასე არ გამრავლებულიყო, არც ქალაქებში განვითარდებოდა და გაიზარდებოდა მრეწველობა გასაოცარი სისწრაფით, და უმთავრესად სწორედ მიწის მუშათა გამრავლება და კეთილდღეობა იყო მიზეზი, რომ 1900 წელს ამ რესპუბლიკის მცხოვრებთა რიცხვი უდრიდა 76 მილიონს, 1906 წელს კი 89 მილიონს. (იხ. „მსოფლიოს ისტორია“ პფლუგ-გარტუნგისა, წვრილი „დარმშტეტერისა“).

ამგვარად მიწის მუშათა გამრავლება დაედვა საფუძვლად ჩრდილო-ამერიკის რესპუბლიკის მრეწველობის ზრდასა, ტენისისა და მეცნიერების განვითარებასა და დემოკრატიული წესწყობილების განმტკიცებას, რადგან სოფელმა მიაწოდა ქალაქს საჭირო დასამუშავებელი მასალა და აღმოუჩინა ბაზარი.

ინგლისში თუ წვრილი მიწის მუშების რიცხვის სიმცირემ ვერ შეაფერხა მრეწველობა, ეს

მხოლოდ იმას მიეწერება, რომ ამ კუნძულს სამას მილიონიანი ინდოეთი ასაზრდოებს. მაგრამ, რომ შინაური ბაზარი, მაშასადამე, დამოუკიდებელი მიწის მუშების გამრავლება, აუცილებელია ინგლისისთვისაც, ეს სჩანს სხვათაშორის იქიდან, რომ ახლანდელი ლიბერალური მთავრობა ცდილობს, შეისყიდოს მამულეები ლორდებისაგან და შეჰქმნას წვრილ მიწის მუშათა ახალშენები. ეს იგივე ეკონომიური პოლიტიკაა, რომელსაც აწარმოებდნენ ძმანი გრაკები მეორე საუკუნეში ქრ. შობის წინ. და, თუ ხსენებული აგარაული რეფორმა არ განხორციელდა, ვინ იცის, შეიძლება, ბოლოს და ბოლოს ინგლისიც ისე დაღუპონ „ლატიფუნდიზმა“, როგორც რომი.

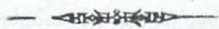
ამბობენ, გლეხთა მოძრაობანი უმეტეს წილად რეაქციონური იყვნენო. აი რას ამბობს ამის შესახებ, მაგალითად, „ბრიგერი“: „გლეხთა მოძრაობას (1525 წ.) უნდოდა გადაეპარებოდა რეფორმაციისთვის, მაგრამ ეს მოძრაობა არსებითად რეაქციონური იყო. ...ჰუსიტებს შემდეგ, რომელნიც ყველაფერს ცეცხლითა და მახვილით ანადგურებდნენ, არასოდეს არ ყოფილა ისეთი რადიკალური და ყველაფრის გადამტრიალებელი რევოლიუცია, როგორიც იყო ხსენებული გლეხური რევოლიუცია“.

„მიუნცერმა და მისმა მოსწავლეებმა ვერ შეიტვისეს სავსებით ლიუტერის მოძღვრება. მათ მოძღვრებიდან არ იყო ამოვარდნილი ძირიანად საშუალო საუკუნეთა მსოფლმხედველობა. მათ შორის ძლიერ იყო განვითარებული მისტიური შეხედულება და ველური ფანატიზმი“.

მაგრამ შემდეგ თვით ბრიგერი მოგვითხრობს ისეთ ამბებს, რომელნიც ცხადად მოწმობენ, რომ მაშინ არც ერთი წოდება არ იყო თავისუფალი საშუალო საუკუნისებური ცრუმორწმუნეობისა და ფანატიზმისაგან.

ტყვია.

(შემდეგი იქნება).

მ ლ ი ვ ს!

(გიუ-დე-მთასანისა)

I

ტქრიალა მარკიზა დე-რენნოდან ტუვასავით შეიჭრა თათხში, შეიჭრა უხმოდ, უსიტეოდ და მართო სიცილი. იცინოდა დაუსრულებლად, სწორედ ისე რო-

გორც ამ ერთი თვის წინად, როდესაც იგი უამბობდა თავის მეგობარ ქალს, თუ როგორ მოატყუა მან თავისი ქმარი შურის სძიებლად, — რასაკვირველია შურის სძიებლად, — და მხოლოდ ერთხელ, ისიც იმიტომ რომ იმისი ქმარი მეტის-მეტად სულელი და ხსირებული ჭკუისაა.

კობწის ბარონესა დე-გრანჟერისამ მიატოვა წიგნის კითხვა და ცნობის მოკვარეობით მიანერდა ანეტს, და თითონაც ძალა-უნებურად, აუტუდა სიცილი. შემდეგ შეეკითხა ანეტს.

— კიდევ რა ჩაიდინე ქალო?

— ო-ო... ჩემო კარგო... ჩემო კარგო... არა! ეს ისე სსსცილია, ისე სსსცილია რომ... არა! შენ წარმოიდგინე მე გავნთავისუფლდი! გავნთავისუფლდი? გადავრჩი! ძლივს!..

— როგორ თუ გადავრჩი?

— სწორედ, რომ გადავრჩი...

— შერე ვისჯან, ან რისჯან?

— ქმრისჯან, ჩემო კარგო, ქმრისჯან... სამუდამოდ გადავრჩი... მე ესლას რული თავისუფალი ვარ, გესმის, თავისუფალი?

— როგორ თუ თავისუფალი ხარ? რანაირად?

— როგორ თუ რანაირად? მე ვეყრები ჩემს ქმარს... ჭო... უნდა გავეყარო... განგეჭორწინო...

— უკვე გაიყარე?

— ახ, არა!.. ჯერ არა! დმერთო ჩემო, რა მიუხვედრელი და სულელი ხარ, განა შესაძლებელია სამი სსსათის განმავლობაში გაეყარო ქმარს? მაგრამ მე ესლას ხელთა მაქვს სსსკეთი, რომ ის მე მღალატობს, უსინიდიოდ მღალატობს. მე იმას მოვასწარ დანაშაულობის სსსზღვარზე, გესმის, არა შენ წარმოიდგინე, ქალო... ესლას ის მთლად იუმს ხელშია.

— აა! აბა ერთი მაიმბე. მაშასადამე ის შენ გღალატობდა?

— ჭო... ესე იგი... არა! თითქმის! მღალატობდა და არც მღალატობდა!.. მაგრამ საქმე ის არის მე სსსბუთი მიჭირავს ხელში, რომ მე ის მღალატობს.

— შერე ეგ როგორ მოახერხე?

— როგორ მოახერხე? საქმედ მაგშია და! ო-ო, მე ეს ისე ოსტატურად მოახერხე რომ... უკანასკნელ სსსში თვის გენმავლობაში ჩემი ქმარი ისე გამოიცვალა, რომ ვედარ ვცნობდი. იგი განდა უნეში, მამუხარი, დესპოტი, ერთი სიტყვით—საზიზღარი. მე გადავსწვეტიე რომ ასეთ მღვამარეობას ბოლო უნდა მოვებოდა. და როგორმე უნდა გაეყრდი, მაგრამ როგორ? ეს ადვილი საქმე კი არ არის! მე ისე ვიჭკეოდა ჩემს ქმართან რომ მინდოდა გამოემეწვია სსსცემრად. ესე იგი მინ-

დოდა ეცემა ჩემთვის, მაგრამ არა მცემდა, ჩემს გამოსჯაურებლად კი ვეკლავურს სსსადიოდა: როდესაც სსსდმე წასვლას მინდოდა: „სსსლში იკეკიო“! როცა სსსლში მინდოდა ეოფნა: „წადი სსსდმე, გასიკერნეო“! ერთი სიტყვით მთელი კვირა სიტოცხლეს მიშხამავდა... და ცემით კი—არა მცემდა! მაშინ მე დავიწვეე ზვერა და მინდოდა გამეგო: ჭეუვდა თუ არა სსსეყარული? და ჩემდა სსსბენიეროდ გავიგე რომ ჭეულოდა, მაგრამ! როდესაც მიემგზავრებოდა იმ ქალთან, ეოველვკარ დონისძიებას ხმარობდა არაფერს შემეტეო... ვერას გზით ვერ მოვასწარი ერთად... აბა ესლას შენ მიხვდი როგორ მოვიჭეცი?

— ვერა, ვერ მივმხდარვარ!

— მე კი არ ვიცი რომ ვერ მიხვდები! მე ვსახოვე ჩემს ძმას რომ იმ ქალის სურათი ეშოვნა ჩემთვის.

— შენი ქმრის სსსეყარელისა?

— ჭო! ეს სურათი დავგვიყვად 15 ორანკი. ეაკმა, ჩემმა ძმამ, იმ ქალთან გაატარა მთელი სსსდამო. შვიდ სსსათიდან თორმეტ სსსათამდე—სსსათში 3 ორანკი!— ამაში შედიოდა სსსდილიც და ოფოტოგრაფიული სურათიც.

— შეიძლებოდა კი უფრო იაფად გადაჩენილიყავით ცოტა ხერხიანად რომ გემოქმედნათ. სურათის ისეც იშოვიდით.

— არა თვით ორიგინალი, სურათის ზატრონი, ძალიან კარგისა ეოფილა, ჟაკი სიამოვნებით იცოტებს მსათან გატარებულ სსსდამოს. ამათთანვე ჩემთვის სსსჭირო იყო გამეგო ზოკიერთი წვრილმანები იმ ქალის შესახებ: მაგალითად როგორი ტანი აქვს, როგორი გულმკერდი და ათასი სსსხვა რამ! ეჭ, განა ცოტა რამეა კიდევ?!

— არაფერი არ მესმის...

— აი უფრი დამიგდე: როცა მე გავიგე რაც სსსჭირო იყო—წავეული ერთ ზირთან... აბა როგორ ავიხსნა... ერთი სიტყვით ერთ სსსქმის კაცთან, იცი! არიან მაგისთანები... ისინი აწარმოებენ ზოკიერთ სსსქმებს... აგენტებს ეძახიან მგანი. ესლას კი მგანი მივახვედრე არა?..

— თითქმის!.. შერე რა სთხოვე იმ კაცს?

— მე ვახერხე ოფოტოგრაფიული სურათი გღარისსი (ასე უძახოდნენ) და ვეუბნები—ჩემთვის სსსჭიროა მისამსახურე ქალი, აი ამ სურათის მზგავსი... უნდა იყოს უსათოდ ღამაზი, კობწია, შნოანი და მიხვედრილი. მე მზადა ვარ გადავიხადო რამდენიც გნებავთ, ჩემთვის იგი იქნება სსსჭირო მხოლოდ სამი თვით.

იმ კაცს ძალიან გაუკვირდა და შეკითხება:

— თქვენთვის სსსჭიროა რომ იგი იყოს ხნებობრივი?

მე ავიღეწე და ვუთხარ:

— დახ... სსურველია რომ არ იყოს ქურდი...

კვლავ შეშეკითხა:

— და იმის შესახებ... იმის შესახებ...

მე ოდნავ თავი გავიქნიე უარის ნიშნად. ამ დროს შევტყეე რომ იმ კაცს ჩემს შესახებ რაღაცა ეჭვი ადებდა, შემერცხვას და თავის გამართლებას დავიწყე:

— ო, არა! არა! ეს საჭიროა, მხოლოდ ჩემი ქმრისთვის: ის მე მტუქუებს... შიდასტობს... სხვაზე და მცდის... და მე მინდა ისე მოვავწო, რომ ეს დღე-ღამე ჩემს სახლში მოხდეს—ხომ მიხვდით?! მე მინდა ეს საქმე გამთავაშვარდო.

იმას სიცილი აუჩუდა. შევტყეე რომ დიდად თანამიგრძობდა და გადასწევიტა, რომ მე ძალზე მოხერხებული დედაკაცი ვარ.

გულ-სხლით მითხრა:

— ერთი კვირის შემდეგ თქვენი საქმე განარხული იქნება. მე გიშოვნით ქაღალს და თუ თქვენ იგი არ მოგეწონებათ—შეგვიძლიან გამოვცვალოთ, და ეს საქმე რომ სასურველად დაბოლოვდება მე ამის თავლები ვარ. ფულს კი მაშინ შემოიტანთ, როცა ეს საქმე მთლად დაგვირგვინდება. მაშასადამე ეს სურათი თქვენი ქმრის საუკარლისა, არა?

— დახ! — ვუპასუხე!

— არა უძაგს რა! ღამაზი! ჩემის აზრით, უფრო მოსჭა უნდა იფიქს ვინემ ამ სურათშია. არ შეიძლება შევიტყუო როგორ სურნელოვან წყალს ხმარობს?

მე ვერ მივხვდი და შევეკითხე:

— რა შეაშაა სურნელოვანი წყალი?..

მას ზარზე დიმილი აუთამაშდა.

— მამაკაცების მოსახადირებლად სურნელოვანი წყალი უმარველესი საქმეა. ჩანს იმ სურნელებს ადამიანს უღვიძებს ტკბილ წარსულთა მოგონებას. ამასთანავე კარგი იქნებოდა გაგვეტო რას მიაერთიებს თქვენი მეუღლე, როდესაც თავის სტრეფოსთან სადილობს... და სწორედ იმ დღეს—რა დღესაც გინდათ რომ თქვენ ქმარს მიაწვროთ—უნდა მიაერთეთ სწორედ იმ გვარივე საჭმელები. დარწმუნებული ბრძანებდით რომ მიზანს მიაღწევთ.

მე აღტაცებული გავმორდი. ჩემდა საბედნიეროდ ეს ზირი ისეთი გამოდგა, როგორც ჩემთვის იყო საჭირო.

II

სამი დღის შემდეგ მოვიდა ჩემთან ახალგაზრდა, ქართველი ქალი, შავგვრემანი, მაღალი ტანისა, ღამაზი, სახეზე ეტეობოდა რომ ეველსაფერში გამოცდილი უნდა ყოფილიყო. თავი წესიერად ეჭირა. ერთი სიტყვით, ისე-

თი შეხედულებას ჰქონდა რომ არ ვიცოდი რა სახელი მეწოდა მისთვის. ისევე თითონ გამომიფანა ამ უხერხულ მდგომარეობიდან.

— მე როცა მქვინ, ქალბატონო...

და გავაბით მასღათა.

— ჰო, როცა, თქვენ აღბად გავებული გექნებათ თუ რა საჭიროებისათვის ხართ მოწვეული.

— მგონი ვიცი ქალბატონო.

— ჰო— და, გულ-სხლით მითხარი, როცა, ამ მოვალეობის ასრულებას სამძიმო ხომ არ იქნება თქვენთვის?..

— არა, ქალბატონო, მე თითქმის ეს მერვე-ჯერ ვიღებ მონაწილეობას ცოლ-ქმრულ გაურაში. ამგვარ საქმეებში მე გამოცდილი ვარ.

— საუცხვოვას! ერთი ეს მითხარით, გეთაყვას, დიდი დრო დგეჭირდება ამ საქმის შესასრულებლად? ხომ იმედი გაქვთ გამარჯვებისა?

— ოო, ეს დაშოკიდებულია თვით ბატონზე, როცა მე და თქვენი მეუღლე მარტო დავრჩებით, მაშინ შემიძლიან გითხრათ უფალოვე და დროსაც დაგინიშნავთ.

— ის ამ წუთის მოვას, ჩემო კარგო, მხოლოდ უნდა გამოგატყდე, რომ ის სრულებით ღამაზი არ არის!

— ეგ არაფერია, ქალბატონო, მე ბევრი მახინჯი დამიშორებია ერთი მეორესკან. ჰო, მართლა, სურნელოვან წყლის შესახებ არაფერი შეიტყუე?

— როგორ არა! ის ხმარობს „ვერბენას“ წყალს.

— ჩინებულა? მე გავიუბით მიუვარს მაგ ევაკილის სურნელი. საცვლების შესახებ როგორღაა საქმე? ხომ არ შეგიტყვიათ, რა საცვლებს ხმარობს თქვენი მეუღლის სტრეფო: აბრეშუმის თუ ბატისტიისა?

— ბატისტიისა, ჩემო კარგო, ბატისტიისა, არშია მოვლებულს.

— სხანს გემოვნება ჰქონია, აბრეშუმის საცვლები ესეა ხმარებაში აღარ არის.

— მართალი ხარ, მართალი.

— მაშ ასე! მე დღეიდან ვიწეებ ჩემს სამსახურს.

და მართლაც ის იმ წამსვე შეუდგა თივის საქმეს, და ისე მოხდენილად ასრულებდა უფალოვეს, თითქმის მთელი სიცოცხლე სხვა არაფერი გავაკეთებინოს.

ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა ჩემი ქმარი. როცა მიხვდა რომ არ შეხვდა. სამაგიეროდ ჩემმა ქმარმა თვალის ვეღარ მოსწევიტა.

„ვერბენას“ სურნელებს მთელს ოთახში ტრიალებდა.

ხუთი წუთის შემდეგ როცა გავიდა ოთახიდან.

მეისვე ქმარმა მკითხა:

— ეკ ქალი ვინ იყო, ესეა რომ გავიდა აქედან?
 — ეკ ქალი? ეკ ჩემი ახალი მოახლე გახლავთ.
 — საიდან მოგიყვანია?
 — შე ეკ მომიყვანა ბარონესა დე-გრანჟერმა და ძალიანაც მიქო.
 — არა უშავს რა... ღამაზია!..
 — მას შოგწონთ?
 — ჭო... რაც შეეხება მოსამსახურეს, სიღამაზე არ აკლია.

შე ამ სატუკეებს ადტანებსში მომიყვანა, სჩანდა, რომ მახეში ებმეოდა.

იმ საღამოსვე როცამ გამომიცხადა: — ეხლა შემოდინან დანამდვილებით გითხრათ რომ ამ საქმის სისრულეში მოსყვანად საჭიროა მხოლოდ ორი კვირა, შეიძლება ნაკლებიც... ბატონი, როგორც უტეობა, ადვილი დასაყოლებელია უფოფია.

— აა, თქვენ უკვე დაუხლოდით მას?
 — არა! ჯერ არა? მაგრამ მისი ქტევა ამოწმებს ამას: როდესაც გვერდით გამოვიდის ხოლმე, შე ვგრძნობ, რომ მას საშინელი სურვილი ადებრება გადასეხეოთ...
 — ჯერ არაფერი უთქვამს...
 — არა, ქალბატონო, მხოლოდ სახელი მკითხა, და ისიც იმიტომ რომ მკონი ჩემი ხმის გაცონება უნდოდა.
 — ძალიან კარგი.., მამ ეცადეთ რაც შეიძლება ადრე დაბოლოდეთ ეს საქმე.
 — თქვენ მაგისთვის ნუ შესწუხდებით, შე მხოლოდ მინდა ჯერ ცოტათი გავინახო, რომ არ იფიქროს თუ ადვილი დასაყოლებელი ვარ.

განულო ერთმა კვირამ. ჩემი ქმარი სახლიდან გარედ ადარ გადიოდა, სადილის შემდეგ ოთახებში ბოლოას სტემა და ეს იმის მომასწავლებელი იყო, რომ საქმე გარკად მიდიოდა. ჩუულებრავად ადარ მიშლიდა სახლიდან გასულას. მეც ვსარკებლობდი და მთელი დღე სახლში ადარ ვბრუნდებოდი. მინდოდა რომ უფრო მეტი თავისუფლება ჰქონოდა.

მეცხე დღეს, როცა როცა ტანისამოსის გახდას მშველდა—მოწიწებით მითხრა:

— ქალბატონო, დღეს დილით ეველაფერი გადასწავდა.

შე სწორედ გითხრა, ცოტათი ამაღლევა ამ ამაჯამა, იმისთვის კი არა რომ ეს ასე საჭაროდ მოხდა, არა! უფრო იმისთვის რომ როცამ ეს ამაჯამი გულგრილად და დაუდევრად მიამბო.

შე შეგვრთი და ვუბახუბე: — ჭო... და... მერე როგორ...

— ჩინებულად! ეს სამი დღეა ჩამცივია... ესეა კი თქვენსეა დამოკიდებული, ქალბატონო, დამინიშნეთ დრო და შე მზადა ვარ!..

— კარგი! ვთქვით ხუთშაბათს, შეიძლება?
 — ხუთშაბათს იყოს რა!.. მას ვეცდები ხუთშაბათში თავი მოვარიდო.

— დარწმუნებული კი ხართ რომ არა სცდებით?
 — სრულიად დარწმუნებული ვარ ქალბატონო... შე ვეცდები, რომ დანიშნულ საათზე თქვენი შეუდღე მზად იყოს...

— მამ ხუთშაბათს ხუთ საათზე...
 — მესმის, ქალბატონო... ხუთშაბათს ხუთ საათზე... მაგრამ სად?

— შეგიძლიანთ... ჩემს ოთახში...
 — მესმის ქალბატონო, თქვენს ოთახში...

— ჯერ საქმე ასე მოვაწვე, შემდეგ წავეღ და მოვიწვიე ჩემი დედა-მამა, ბიძაჩემი დე-ფედეგენ „მოსამართლე“ ბ-ნი რაზლე—ხომ გახსოვს ჩემი ქმრის მეკობარი რთა... შე მათ ჯერ-ჯერობით არაფერი გაუშვანე, მხოლოდ ვსთხოვე კი რომ ფეხბურებით მისუდიევენ ჩემი ოთახის კარებთან.

ჭო-და, როცა შესრულდა ხუთი საათი, სწორედ ხუთი საათი, ო! რომ იცოდე! როგორ ტოკავდა გული... წარმოიდგინე, შევიცარსაც კი დაუძახე, რაც უნდა იყოს ერთი მოწმე მეტი იქნებოდა. ჭო-და საათმა დაჭკრა თუ არა ხუთჯერ, შე სწორად შევაღე კარები და... ხა! ხა! ხა! სწორედ დროზე მოვაწვარ... სწორედ დროზე... ხომ მიხვდი? ო, ღმერთო ჩემო, რა სულელური გამომეტეველება ჰქონდა იმ დროს ჩემს ქმარს. ისეთი სასაცილო იყო რომ ვერ ავიწერ. შე გიფივით ვიცინოდი... მამჩემმა გაიწია ჩემი ქმრის საცემრად... და შევიცარი კი მივარდა ჩემი ქმრის ტანისაცმელს და იქვე ჩვენი თვალის წინ ჩამას შეკლდა... ერთი სიტყვით... აბა როგორ ავიწერო აუწერელი? ესეა როცამ ადარ იკითხავ რთამ ხომ სულ ადტანებსში მომიყვანა! წარმოიდგინე სტიროდა, და მერე როგორა სტიროდა... როცა საკვირველი ქალი გამოცა... ჰირდაჰირ შეუდარებული... გათავდა თუ არა ეს ამაჯამი, შე მაშინათვე გამოვექანე შენსკენ... მაშინათვე გამოვექანდი როგორც ხედავ... და ესეა შე თავისუფალი ვარ... გესმის, სრული თავისუფალი, ძლივს!..

დაათავა მარკიზამ ეს ამაჯამი. დიწყო ოთახში ციბრუტოვით ტრიალი და ცეკვა.

ბარონესამ კი წარბი შეიკრა და ნაღვლიანად წარმოსთქვა:

— არა გრცხვინან ქალო, მერე და რატომ შე ადარ მიმიწვიე ამ ამაჯამის დასასწრებლად.

თარგმნილი დ. ლეჟიასი და ი. გრიშაშვილისა.

ხ რ ე ს ა

ორი საყურადღებო წერილი

გაზ. „თემის“ № 162 და „სახალხო გაზეთის“ მე-1113 ნომერში დაიბეჭდა ორი საყურადღებო სერილი: პირველი ვინმე გორდელელისა — „საქირო განმარტება“, და მეორეში გაზეთის მეთაური — სათაურით „მოწინააღმდეგეებს“.

ხსენებული წერილები ფრიად საყურადღებოა იმით, რომ ცოტა არ იყოს ფარდასა ხსნიან დღევანდელ ფედერალისტთა ჯგუფის მდგომარეობას და მასთან ნათელ ფერადებით გვიხატავენ იმ ტრაგიზმს, რომელსაც უკანასკნელ დროს ფედერალიზმი განიცდის.

„შეტად ჩამაფიქრებელ მდგომარეობაში ვიშუფებით ს.-ფ.—ები!“ ამბობს „საჭირო განმარტების“ ავტორი (სჩანს თვით ფედერალისტი) — „ვაგბობ ს.-ფ.—ები შეთქი, მაგრამ ისე კი არ ვგულისხმობ, როგორც გაერთიანებულთ, არამედ როგორც დაახლოვებით ერთგვარ მრწამსის მატარებელთ. ბევრი გულწრფელი კემპარტი დემოკრატი ამ ბანაკისა განიცდის სულიერ ტანჯვას“ — თ.

საქმე იმაში ყოფილა რომ: „რამდენად ს.-დ - ბი სუსტნი და არა გულწრფელნი არიან ეროვნულ საკითხში, ამდენად ჩვენ (ფედერალისტები) სუსტნი და არა გულწრფელნი ვართ, როგორც კემპარტი დემოკრატნი“...

და მოჰყავს მაგალითები: „ჩვენს ბანაკს არისტოკრატ-ინტელიგენტები ეპატრონებიან, თითქმის უფველგან ესენი სჭარბობენ“...

„გადავლეთ თვალი ვეკლა იმ ს.-ფ.—ებს, რომელთაც რაიმე გაყენიანი ადგილი უჭირავთ ჩვენს ეროვნულ ცხოვრებაში და აშკარად დაინახავთ მათ მოღვაწეობაში თუ ცხოვრებაში იმ ჯგუფის შეუფერებელს არა კემპარტი-დემოკრატულს, სხვის, რომლის სასულსაც ისინი ატარებენ...“

„ავიდოთ მაგალითად „სახალხო გაზეთი“, რომელიც კერძო საკუთრებად იქცა, შემთხვევით, იქ მოკალათებულათვის...“

ამ გაზეთში არიან ისეთებიც, რომელთაც არაფერი საერთო არა ჰქონდათ და არცა აქვთ მუშათა კლასთან და მის ინტერესებთან. არიან ისეთებიც,

რომელთაც შეუძლიათ ითანამშრომლან „საკავა-ზიეში“, რაც ეს მათთვის სარფაა...

თუ სტუდენტთა ცხოვრებას გადავავლებთ თვალს — იმავე მოვლენას შევამჩნევთ. აქაც ნახდალევი კემპარტი-დემოკრატი მოსჩანს და ნეტა იცოდეს კანმა ვინ ატანს ძაღსა?!

„ასეთი ელემენტების გამრავლების ბრალი უნდა იყოს, რომ სახელმწიფო სათათბიროში წარმომადგენლად გვეყავს ისეთი პირი, რომელსაც არასოდეს კავშირი არა ჰქონია ამ ბანაკთან; უფრო კი მუშათა კლასთან“...

ასეთია აღსარება გულწრფელ ფედერალისტი-სა! კომენტარები აღარა სჭირია...

საკვირველია მხოლოდ ის, რომ მეორე დღეს „სახალხო გაზეთმა“ ამ თავის ამხანაგის წერილს ყურადღება სრულიად არ მიაქცია. პირიქით თავის ტრაგიზმით სავსე მეთაურში — „მოწინააღმდეგეებს“ — იერიში მიიტანა თავის „მტრებზედ“ და მათ შორის ჩვენზედაც.

აბრუნდული ტაქტიკა!

ტაქტიკა „აბრუნდის“ ხალხისა!

მოგვადგა იერიშით და დიდის იმედით:

„იმედი გვაქვს გავუძლებთ იმ მონაციონალისტთა თავადებსაც, რომელნიც შეტრყნენ მხრით გვიპირებენ წაქცევას“...

ტყუილი იმედია...

ჯერ თქვენ იმ მრავალ თავადებს გაუძელით, რომელნიც თქვენს ბანაკში ფუსფუსებენ და... „მუშათა კლასთა ინტერესებს იცავენ!“

იქნებ თქვენ დაგავიწყდათ? მაშინ მოგახსენებთ თუ გსურთ და გაიმბობთ რა ფული უჯდება საქართველოს ურიცხვი ფედერალისტების თავადები (აზნაურებზე ვილა ჩივის) მათი თბილი ადგილებით ქართულ დაწესებულებებში... იქნებ თვითონაც მოგაგონდეთ, რომ მათი დასახელება არ მოგვიხდეს...

თქვენ თავადები მართლა არ გიყვართ...

ეს სჩანს მაგალითად იქიდან, რომ პირველი თქვენი დებუტატი სახელმწიფო სათათბიროში თავადი იოსებ ბარათაშვილი იყო.

მეორე — თავადი ვარლამ გელოვანი, ეხლა მესამე თავადიც ემზადება!

მაგრამ თქვენ უფრო „მონაციონალისტთა თავადები“ არ გიყვართ.

ეს გემოვნების საქმეა.

მაგალითად ჩვენ არ გიყვარს გასუქებული „მოსოცილისტთა თავადები“.

და გულწრფელადაც მოგახსენებთ, რომ არცა გვწამს ფედერალიზმის თავადთა სოციალიზმი.

და არც ის სოციალისტური პარტია, რომელიც ამ გასუქებულ ხალხით იკვებება, „იზრდება“ და... იფუშება.

და ამიტომაც არა გვჯერა „სახალხო გაზეთის“ მეთაურის მეტად გაბედული განცხადებაც, რომ:

„წმინდაა და მტკიცე ის დროა, (სოციალისტურ-დემოკრატიულ-ეროვნული), რომელიც ჩვენ ხელში ავიდეთ და რომელიც მხოლოდ ერთი გაუძღვება ქართველს ხალხს აღმართებისა და განახლებებისაკენ“...

ეს „ფასონისთვის“ ნათქვამი გახლავთ და სინამდვილისაგან ძალიან შორს არის!

მაგრამ რაც მართალია, მართალია:

„ჩვენ არ გვაძინებს ის, რომ ჩვენს მუშაობს ჯერ ბევრი რამ აკლავ, რომ შეიძლება უაგველი ჩვენი ნაბიჯი არ იყოს სწორი და მიზანშეუთასმე-ბული“...

მადლობა ღმერთს!

„თხუთმეტი“ წლის აბრუნდულ ფედარიზმის მოღვაწეობას, ერთი საუცხოო და სალი დასკვნა მოჰყვა:

სოც.-ფედერალისტურ პარტიას არაფერი არ აშინებს.

არც ის, რომ მას „ბევრი აკლია“.

არც ის, რომ „ყოველი მისი ნაბიჯი უსწორა“...

და მართლაც ვისი უნდა ეწინოდეს?

„სახალხო გაზეთს“ თავადები ინახავენ და მისი მეგობრები ყველგან თბილად მოკალათებულან...

დაბინავდნენ, დაბანაკდნენ

„ხალხშიც“ მაგარი ფესვები გაიდგეს „ღრმადა“.

და ეხლა ვილასი უნდა ეწინოდეთ?..

მხოლოდ თავისი შავი ჩრდილისა თუ?..

პოლიტიკურ სიცრუის ჩრდილისა,

სიცრუისა—ქართველ ერის ეროვნულ იდეალების წინაშე.

ეკალი.

პოლიტეხნიკუმი და სოლოლაკი

ქ. თბილისის საბჭოს გადაუწყვეტია სასაფლაოების გადატანა ნავთლულიდან სხვა ადგილას. (გაზეთებიდან).

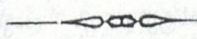
ოთახში სამარისებური სიჩუმე სუფევდა. ქერში ჩამოკიდებული ელექტრონის ჭაღი სხივებს უხვად ავრცელებდა მდიდრად მორთულ ოთახში და ალაპოკებდა მაგიდასთან შემომსხდარ მოტვლებილ თავებს, რომელიც გაშლილ რუქას ჩასტკეროდნენ.

სამარისებური სიჩუმე ხანდახან მძიმე ოხვრისაგან შეინძრეოდა და ბზრიალასავით გაგორდებოდა გაჩირაღდებულ მდიდარ ოთახში. ოთახს, მასში მყოფ საგნებს და ადამიანთ ელათ გადამეტებული სიმძღრის ნიშანი; „არსებული პირობებით კმაყოფილებას“ ჰლაღადებდა ყველა ამ ოთახში და ხანგამოშვებით მძიმე ოხვრას შეჰქონდა დისონანსი სიმძღრისა და კმაყოფილების ჰარმონიაში. ტყვიასავით მძიმე და კუბრვიით შავი ფიქრები ჩამოსკუპებოდათ ცხვირებზედ. დიდხანს იყო ამ მდგომარეობაში, ქსელში მომხდარ ბუზის საცოდავი ბზუილი ისმოდა. უცბად გაიღო კარები, მძიმედ და დარბაისლად შემოვიდა ალექსანდრ ივანიჩი, რომელიც კამერ-იუნკრობის „მიღების“ შემდეგ, თეთრი შარვლით დაიარებოდა. სახეზე ენერგია და სიამოვნება ეტყობოდა. კრება ერთბაშად ფეხზე წამოდგა და მძიმედ თავი დაუკრა.

— კეთილ იყოს მოზრძანება თქვენი, დაიწყონა წყლიანმა არშაკამ, ვფიცავ, თქვენ კაპერ-იუნკრის შარვალს, თქვენი მოსვლა ძალიან გავგებარდა. ეს არის ეხლა მძიმე კითხვებს ვარჩევდით და თქვენი აქ მოსვლა აუცილებლად მიგვაჩნდა. მაგრამ... თქვენ შეუძლოთ... ბრძანდებით... გული გიფრიალებთ... მყისვე წამოხტა ორი ექიმი და ორი ჭიქა საყუათო წვეთი დაალეინეს ალექსანდრ ივანიჩს.

— გმადლობთ, გმადლობთ! ჩემო ჩიტებო, ჩემო ბექდის მსხვილო ბრილიანტებო! უნდა მოგახსენოთ, რომ ეს კამერ-იუნკერის შარვალი მეტად მვენებელი ყოფილა სისაღისათვის, მაგრამ პირადი ინტერესები არად მიმაჩნია საერთო მიზნის მისაღწევად, — ლიქლიქებდა ალექსანდრ ივანიჩი და სიამოვნებით ღიპუნაზედ ხელს იცაკუნებდა.

— კაცე! კაცე! შენს ალტრუიზმით გამოტენილ

ლიპუნას! იგრილა კრებამ ერთად; საერთო გრგვინ-ვა კედლებს დაეჯახა და ძირს იატაკზედ მორცხვად ჩამოვლევნათ.

— აი, კამერ-იუნკერჯან! ჩვენ აქ ვსხედვართ და ვათვლიერებთ ნავთლუღის რუქას. აზირ არ ვიცით რა უყოთ? აი აქ ჩემი სასალახოა გამოქიმული... დაიწყო ნიკოლაი ეგორიჩმა.

— სულ იმ რიქას ბრალია, პარონ! ახ „მინავათ“ კამერჯან... იუნკერჯან... აი, რიქა პართენასი: უნდა სასალახო გადაიტანოთ, თორემ პოლიტენიკუმში იქ არ დადგებაო. ვა, შე მამაცხონებულო, საქონლის სუნი იდგება, მა რა თუმნიანი ვარდის ესენცია გინდა?! დაიწყო არშაკამ.

— მეტიჩარა ნუ ხარ, არშაკ. როცა სასალახოს დირექტორი ლაპარაკობს, შენთვის უნდა იყო. შეაწყვეტინა არშაკას სიტყვა ალექსანდრ ივანიჩმა და შარვალი გაისწორა.

— აქეთ სასაფლაო... აქეთ ყაზარმები... აქეთ კიდევ გაზის ქარხანა... იმათი არ იყოს, ვერაფერი მეზობლები ჰყავს ჩვენს პოლიტენიკუმს, ეს სასალახო და სასაფლაო მეტად აფუქებენ საქმეს, მოსჩივრდა ნიკოლაი ეგორიჩ და სასალახოდან გამოტანილ ფესტამლით თვალეზე მომდგარ ცრემლებს იწმენდა.

— ევრიკა! შესძახა არშაკამ. როცა ჩვენ ჩვენი ქუთით ვიმარჯვებდით პოლიტენიკუმის ადგილის არჩევანში, მაშინ ვსთქვი: „ახარ, არშაკ, ეს სასალახოდან სუნი მიუვით სტუდენტს და ვერას ისწავლიან. ავდექი და გამოვიგონე ერთი ქიმიური პრეპარატი ამ პრეპარატს დავარქვი სახელად „ანტინეხინი“. ამას ისეთი თვისება აქვს, რომ ერთი უსუნო არამცთუ სასალახოდან სუნი არ მოგივა, არამედ საცა გინდა ბრძანდებოდე, ვერაფერ სუნს ვერ იგრძნობ. ჰო და აი ყოველ სტუდენტს დაურვიგოთ ეს პრეპარატი და გაათავდა საქმე... ვა! არ გჯერათ? მე ჩემ თავზედა ვცადე...“

— არ ვარგა! არ ვარგა! თუ ჰანჩაიზში ყველიფერში არ ჩასჩხიროს ამ არშაკამ, ხომ არ შეიძლება! შევძლიარა კრებამ.

— აბა, თქვენ ეი! გამოდით! ალექსიანოსმა სამჯერ დაჰკრა ტაში. ამ ხმაზედ მეორე ოთახიდან სამი ინჟინერი, თავიანთი ბარომეტრებით, თერმომეტრებით, თეოდოლიტებით, გიგროსკოპებით, სპექტრასკოპებით და სხვა მეტრებით და სკოპებით.

— შენ ეი! თავი რომ გასიებია ვირთხასავით, რა გამოიკვლიე სასალახოზედ? შეეკითხა ალექსანდრ ივანიჩი თავ-დიდა წვრილ ფეხებზედ მდგომ ინჟინერს.

— დიდი მუშაობის შემდეგ მივედი იმ დასკვნამდის, რომ უნდა სასალახო შეიკრას, ძაფით და ცივად გადაიტანოს საბურთალოზედ. მათემატიკური სისწორით გამოვიკვლიე... ერთი აგური არ ჩამოვარდება, მხოლოდ უქველად თეთრი ძაფი უნდა იხმაროთ. მე გავათავე აი ჩემი პროექტი: ათი ათას ფურცელზედა დაწვრილებით აღნუსხული.

— კეცე! კეცე! შენ ვაჟაკობას და მაგ გასიებული მათემატიკურ გოგრას!.. მოუწონეს ყველამ და ღიპზედ საათის ოქროს ძეწკვები აათამაშეს.

— ჰმ! ეს ერთი საქმე გაკეთდა. გაზის ქარხანასაც თეთრი ძაფით შევკრამთ და ქართულ გიმნაზიასთან მოვათავსებთ. დარჩა სასაფლაო; ამ საქმეში სასულიერო პირია საქირო. ტერ-გევონდიანცი სად არის? აქამდე უნდა მოსულიყო?

— აქ გახლდათ! ეს არის ეხლა ქუჩაში გავარდა, გიმნაზიელებს გამოეკიდა, უნდა ტერტერებისადმი პატივცემის გაკვეთილები მივცეო! ძალიან უანგარო კაცია, უფასოდ ავრცელებს ზნეობრივ აღზრდას..

— აჰა დაიქით! ქაქანით შემოვადრა, გაფითრებული, წვერ-ულვაშ გაწეწილი ტერ-გევონდიანცი და თვრამეტი მოგლეჯილი ყური მაგდაზედ დაანარცხა. „ეხლა ნახავთ თქვენ ქვის გადაბრუნება რაც არის!..“ ზენეშით წამოილულულა მოძღვარმა და ანაფორის კალთით ოფლი მოიწმინდა.

— გაუმარჯოს თქვენ ენერგიას და უანგარობას, მაგრამ ამ სასაფლაოს რა უყოთ?..

— თქვენ მოჰგლიჯეთ სასაფლაო ისე, როგორც მე მოვგლიჯე ეს თვრამეტი ყური და ამ სტოლზედ დაჰყარეთ, — პიფიასავით წამოიძახა მოძღვარმა.

— ესე იგი გავაუქმოთ სასაფლაო და პარკი გავაშენოთ? დიდებული აზრია, აი კარგი მსუქანი მიწა. მე ვიცი ფოსფატები დასკირდება გასანოყიერებლად?! თითო მკვდარზედ ოთხი ხე იხარებს. აფსუს გოგოლის ჩიჩიკოვი აღარ არის, თორე რა ფასში გავყიდდი „მკვდრების სულსა“. კრებამ თავი გააქნ-გამოაქნია და მარგალიტივით ცრემლები ლაპალუბით ჩამოსცივდათ.

— ოჰ, რიქა, ერთი შენი თავი ჩამადგებინა ვიწრო ქუჩაში! სულ წვერსა და ულვაშს გაგებტყენიდი, არ სცხრებოდა არშაკა და გაშმაგებული თავად ალექსანდრ მიხაილოვიჩს ძალზე ანჯღრევდა.

სულ მაგან ასტეხა ეს დავიდარაბა, თორემ ტუტუც „ვრაციებს“ აბა ღვინის სმისა და „საქათველო ჩვენია“-ს სიმღერის მეტი რა აგონდებათ?!

უკანასკნელი აშბაუი

— პარონებო! ერთი კიდევ, ქარი როგორმე უნდა მოვსპოთ, თორემ ისე თავისუფლად და უსვი-ნდისოთ დათარეშობს ნავთლულში, როგორც ჩვენ ქალაქის საბჭოში. რა უყოთ? შეეკითხა ალექსანდრ ივანიჩი კრებას.

— ცხონებულმა ერთმა მეცნიერმა, წამოიძახა არშაკამ, გვარი არ მახსოვს (აი აქ უბის წიგნში მიწერია). ჰო... მეცნიერმა სთქვა: „ყოველ ძალას— მოპირდაპირე ძალა უნდა წამოუყენო.“ მე შემო-მაქვს წინადადება: პოლიტეხნიკუმის წინ გავაბათ თოკი და ზედ ხატისოვის კამერ-იუნკრის მუნდირი ჩამოვკიდოთ (სულ ერთია ალექსანდრ ივანიჩმა ტყუილად შეაკერვინა და სკივრში უსაქმოდ უგდია). მუნდირი ქარს შეიკავებს და ნავთლულსაც ეშვე-ლებს.

— ყოჩაღ! ყოჩაღ! არ გვინდა! არ გვინდა ალექსანდრ ივანიჩის მუნდირი. „მუნდირი გაუფუ-ქდება...“ შესდგა ერთი ღრიანცელი და ვაი-უშვე-ლებელი. კრება ორ ბანაკად გაიყო და დიდი მუშ-ტი-კრივი გაიმართა.

— ვერკა! წამოიძახა ალექსანდრ მიხეილიჩმა, შეჩერდიო! ახლო მომავალ თბილისის საბჭოს კრე-ბაზედ გამოვიტანოთ სავალდებულო დადგენილება რომლის ძალითაც აეკრძალოს ქარს ნავთლულში პარბაშობა და სიარული, წინააღმდეგ შემთხვევაში გადახდეს ჯარიმა ნახევარ მილიონი. ქარსაც გაკო-ტრებისა შეეწინდება და ველარ გაბედავს პარბა-შობას... თუ ძალიან ჰსურს სეირნობა, საბურთალო-ზედ წაბრძანდეს...

— ურაა! კეცე! კეცე! გენაცვალეთ მაგ ბრწყინ-ვალე შუბლში... ბრავო; კნიაზჯან? გაიძახაოდა კრება და სათითაოდ ბრწყინვალე შუბლში ჰკოცნიდ-ნენ...

— ყაზარმებს რაღა უყოთ? რადგან ალექსანდრ ივანიჩი ჯერ იუნკერიც არ არის, ამიტომ ყაზარმებს ჯერ თავი დავანებოთ! — კეთილი, კეთილი! შესძახეს ერთხმად ყვე-ლამ.

— ეხლა კი გამარჯვება ჩვენკენაა და ვერავინ ვერაფერს დაგვაკლებს. გაუმარჯოს ყოვლის მხრივ ჰიგეინურს ნავთლულის პოლიტეხნიკუმს.

— მოიტათ შამპანიური, საზანდარო დაჰკა! ამირ-ბარ, ნავთლუხჯან, ჯანიმ-ჯან ნავთლუხჯან.

აძუნძულდა ალექსანდრ ივანიჩი, მას მამლაყინ-წასავით აეკვიატა არშაკა, გაინძრა ნიკოლაი ეგო-რიჩი და მთელი კრებაც. ყველა ხტოდა, ყველა ხა-რობდა, ყველა იცინოდა და ხარხარებდა, ყველა თავდავიწყებით ხელს აქნევდა, ფეხებს აბარტყუნებ-და და ლილინებდა:

ამირ-ბარ ნავთლუხჯან!
ჯანიმ-ჯან! ნავთლუხჯან.

თრითინა.

რედაქციას მოუვიდა პირი იმ დებუშისა, რო-მელიც გაუგზავნია რამდენიმე სოფელს სახელმწი-ფო სათათბიროს დებუტატებთან— გელოვანსა და ჩხეიძესათვის:

„პეტერბურგი. სახელმწიფო სათათბირო. დე-პუტატ გელოვანს და ჩხეიძეს.

რადგან გავიგეთ, რომ ხიზნებისთვის უნდათ გადაცემა, გარდა სახნავებისა, აგრედვე საძოვრები-სა, ქალებისა, და ტყეებისა, ჩვენ გლებები, მცხოვ-რებნი ოქონისა, ხუნდისუბნისა, მულრისისა, ტყის-უბანისა, ახალშენისა, ნედლათისა, თერეგვანისა, თიღვასი, შინდარასი— ოქონის საზოგადოებიდან გორის მაზრაში,— გთხოვთ დაიცვათ ჩვენი ინტერე-სები ხიზანთა საკითხის გარჩევის დროს, რადგან აღნიშნულ ადგილებით ვსარგებლობთ ჩვენც, ადგი-ლობრივი მცხოვრებნი ხიზნებთან ერთად იმგვარივე პირობებით. დაწვრილებით წერილში.

რწმუნებული ჟღენტი, მესხი“.

ღრმად პატივცემულო ბატონო რედაქტორო
უმარჩილესად გთხოვთ თქვენ პატივცემულ ჟურნალ „კლდე“-ში ადგილი დაუთმოთ ამ ჩემ პატარა წერილს.

კიდევ ცოტა რამ ქართულ მეცნ. ტერმინოლოგიაზე

იმის გასაგებად თუ როგორ მუშავდება ჩვენში მეცნიერული ტერმინოლოგია, საკმარისად მიგვაჩ-ნია მკითხველს გავაცნოთ რამოდენიმე სტრიქონი ბატონ კ. მოდებაძის წერილიდან. (იხ. „სასაფლო გაზეთი“ № 53—1913 წ. „ნახშირის სიმჟავე და მისი გავლენა ადამიანზე.“)

„როდესაც ტკბილი ღულს, ყურძნის შაქარი სრულიად იხრწნება, ჰქრება და იმის მაგიერ ჩნდ-ება ალკოგოლი ანუ სპირტი ერთგვარი ღაზი ანუ ჰაეროვანი ნივთიერება რომელსაც, ნახშირის სიმ-ჟავის ეძახიან?“

ხომ გაიგეთ მკითხველო? „ერთგვარი ღაზი“ ჩნდება თურმე. რას ნიშნავს ეს ღაზი?

ვან ჰელმონის შემდეგ გაზი ყველა ენაზე გა-ზია; ქართულ ენაშიაც ხშირად არის ტერმინი ნახ-მარი გაზად და გვიკვირს რისთვის დასჭირდა ბა-

ტონ კ. მოდებამდეს ამ ახალ სახელის გამოგონება.

„ჰაეროვანი“—ეს სიტყვა უფრო ჰოეზიას შეფერება ვიდრე ქიმიას! როდესაც ბბ. შანშიაშვილის და ან გრიშაშვილის ლექსებში მხედება ჰაეროვანი, ეს ჩემთვის გასაკებია, მაგრამ როდესაც ამავე სიტყვას ქიმიკოსი მაწვდის, აქ უკვე სრულეზით არაფერი მესმის. მართალია ქიმიკოსი არსებობს ერთი სიტყვა, რომელიც 3-თი იწყება, მაგრამ „ჰაეროვანი“ როდია, არამედ ჰაერგვარი. ბოლოს ბ. მოდებამე გვარწმუნებს, რომ ასეთ გაზს „ნახშირის სიმჟავეს ეძახიან“-ო—ნება მიბოძეთ არ დაგეთანხმით, ბატონებო! ვინ უწოდებს ამ გაზს „ნახშირის სიმჟავეს“, გარდა ბ. მოდებამისა?

სიტყვა „ნახშირის სიმჟავე“ გაუგებრობაა, აბსურდი.

გავგიგონია ლიმონის სიმჟავე, ტყემლის სიმჟავე, ზოგიერთა ვაშლის სიმჟავე, მაგრამ ნახშირის სიმჟავისა რა მოგახსენოთ—წარმოდგენაც ყოვლად შეუძლებელია.

როდესაც ქართულად ტყემლის ანუ ლიმონის სიმჟავეზე ვლაპარაკოთ, ერთ და იმამე დროს იმას აღვნიშნავთ, რომ ტყემალი ანუ ლიმონი მჟავაა.

რაც შეეხება ნახშირს, ჩვენის აზრით ის არც მჟავე უნდა იყოს და არც ტკბილი.

ფრანგების acide carbonique-ს და რუსების углекислота-ს, ბ. მოდებამე „ნახშირის სიმჟავე“ უწოდა. შეცდომა შემდეგში მდგომარეობს: ფრანგების acide, რუსების кислота ქართულების მჟავა და არა სიმჟავე.

სიმჟავეს ფრანგულად ეძახიან acidité-ს და რუსულად кислотость; ასე რომ acide=кислота=მჟავი. რაც შეეხება ნახშირმანს. ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი „კლდის“ მეორე ნომერში. იმ კურობულ ტერმინს, რომელსაც „ნახშირის სიმჟავეს“ უწოდებს ბ. კ. მოდებამე ჩვენ უნდა დაუძახოთ ან ნახშირმანის მჟავი ან და შეკვეცილად ნახშირმჟავი, მხოლოდ თუ ეს შეკვეცილი ფორმა ვიხმარეთ ე. ი. ნახშირმჟავი, მაშინ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მჟავი ეკლთენის ნახშირმანს და არა ნახშირს და შეკვეცილ სიტყვაში საგულისხმოა ნახშირმანი და არა ნახშირი.

ე. ალშინაია.

ზარიზი 18 თებერვალი 1914 წ.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

1894 წლიდან

1914 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ გ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ გ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ“ -სა

ტელეფონი: № 73 და 3-51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.